

...Evdə heç kəs yox idi. Qaçqın Qoca isə elə indi gəlmişdi. Tez soyunub yuyunmaq, özünü çay-çörəyə çətdirmək istəyirdi. Amma onlardan da vacib məsələ vardı. Sağa-sola tüynüdü, sonra mətbəxə getdi, oradan eyvana çıxdı, qayıdıb vanna otağına baxdı və gəlib divarboyu məbelin paltar şafının qarşısında dayandı. Şkafı açdı. Burada insanın ürəyini və paltarları əzəcək qədər sıxlıq var idi. Paltarları iki əlləri ilə aralaya-aralaya, rəhmətlik arvadının "sənin bəzək kostuyumun" dediyi kostuyumu axtardı. Tapdı. Asılqanı ilə birlikdə götürdü. Hər şey əvvəlki kimi yerində olsun deyərək haradan çıxardığına baxdı. Oğlunun yun köynəyi ilə nəvəsinin qış gödəkəsinin arasında idi. Həmin yeri sol əi ilə genişləndirdi - köynəyi sağa, gödəkəni sola itələdi. Sonra kostuyumu asılqanı ilə birlikdə həmin yerdən asacaqdı. "Bəzək kostuyumu"nun içəri, döş cibindən bükülü yaylıq çıxartdı. Bu bir topa qalın iplə bağlanmış açar idi, yaylığa bükülmüşdü. Yurdlarından qaçqın düşəndə evin, aynabəndin, küçə qapısının - darvazanın açarlarını bağlayıb cibinə qoymuşdu. Qarışıqlıqda itməsin deyərək rəhmətlik arvadı kiçik kəndirə açarları bir-birinə bağlamışdı. O vaxtdan eləcə qalmışdı. Qaçqın Qoca bu açarları itirməkdən çox qorxur. Həmişə təzə kostuyumun cibində saxlayır. Bir yerə gedəndə pencəyin cibindən çıxarıb ev paltarının cibinə qoyur, qayıdan kimi yenə yerinə qaytarır. Oğlu, gəlini açarların kəndirinə hər dəfə eyni donuq, heç nə ifadə etməyən gözlərlə baxır, heç nə demirlər. Qızının çox vaxt onlarda qalan oğlu - böyük nəvəsi isə hər dəfə gülür, "baba, onsuz da bu açar məsələsini başa düşürük, bu kəndir də ki, dəhşətdir, heç olmasa bunlara "burlok" keçirt" - deyir. Ömründə bir ağaca çıxmayan, bir hasara dırmaşmayan nəvəsi deyir ki, tək biz, sən deyən kimi, yurdlarımıza qayıdaq, açar xırda məsələdir. Qoca isə dağlar qar, bağlar bar, xəstə nar, könül yar istəyən kimi bu açarların bağlı qapını açan səsinə eşitmək istəyir. Qaçqın Qoca bu gün vağzal bazarından açarları keçirtmək üçün dəmir halqa alıb, indi evdəkilər gələndə qədər açarları kəndirdən açıb, bu dəmir bəzəkli halqaya taxdı. Kəndiri ovcunda yumurlayıb zibil qabına atmaq istədi...

Bu kəndir buzov kəndirinin bir tay hissəsindən idi. Gözünün qarşısına gəldi, Maral inəyin xına rəngində buzovu. Onu necə burunlaq verib çəkirdi, anasını əmməsin deyərək. Buzov isə ağzı isti, təmiz süddən köpüklənə-köpüklənə çənəsini oynadaraq, quyruğunu yelləyərək, bütün vücudunu əsdirirdi. O, buzovun çatısından çəkib anasından ayıraraq, rəhmətlik arvadı inəyi sağandan sonra buzovu yenidən açıb buraxardı. O da özünü acgözlüklə inəyin yelninə yetirər, eyni ləzzətlə əmərdi. Qaçqın Qoca ovcundakı kəndirə baxdı, baxdı... Ürəyi dilinə gətirə bilməyəcəyi bir ümitsizliklə sıxıldı. Tər gəldi alınına, boynuna, qulaqlarının dibinə. Elə bil üstünə qara duman kimi gələn fikirlər sıxdı onu. Birdən də gülümsəndi, niyə nəvəsini xatırladı. Üzünə təbəssüm yayıldı. Nəvəsi gənc alimdir, yazıçıdır, beynəl-

xalq konfranslarında iştirak edir, müsabiqədə birinci yeri tuta bilməsə də, üçüncü yeri qazanıb. Yaxınlarda bir jurnalist sual verib ona, deyib ki, gənclərimiz erməni terroru nəticəsində Qarabağdan itirilmiş torpaqlarımız haqqında nə düşünür? Qarabağ düynünü açılacaqmı? Bu da deyib ki, "Azərbaycan üçün Qara qızıl, Qarabağın qızıl açarı ola bilər" marağa səbəb olub bu fikir.

Qaçqın Qoca əlindəki buzov kəndirinə baxıb daha kədərlənmədi, əksinə, üzünə dolan təbəssüm dərisinin qırışları arasına dolub, üzünü nurlandırdı.

İllər qabaq, bu nəvə hələ balaca olanda, qoca ilə arvadı da orta yaşda, nisbə-

## Nəvənin Dəmirçəli Açar

Romandan parça

tən cavan nəvə-baba idilər. Bir gün bu uşaq da yanlarında olanda arvad niyəsə gəlinin arxasınca deyinməyə başladı. Uşaq yanlarında olduğuna görə gəlinin adını çəkmir, amma ürəyindəki hirs-hikkəni töküdü. Kişi dedi: "bəsdir, bənd olma", "cavandı düzələcək", "əşi, sən də təzəliyində o qədər səhvə yol verirdin ki", arvad kirmirdi. Kişi uşağın arada bir əlini oyunaqlardan çəkib, onları dinləməsindən yəqin elədi ki, uşaq başa düşəcək söhbət kimdən gedir. Kişi heç narazılığı üzə vurub, oğlu, gəlini ilə aranı açmağın tərəfdarı deyildi. Deyirdi ki, dədələrimiz deyib: "Üz-üzə açılınca, üz gora açılın". Odur ki, istəmədi arvadın narazılığı cavanlara çatsın. Ona görə uşağın duyduğu düşməndən, məsələni anasına deyərək biləcəyindən narahat oldu. Bunu arvad qandırmaq üçün dedi: "Anam gəlini, ehtiyatlı ol, buzov açıqdır". Arvad əlüstü kişini başa düşüb, gülümsəndi, amma gəlinin qarısına deyinməyinə ara vermədi. Kişi bir də xəbərdarlıq etdi: "Dedim axı, buzov açıqdı, inəyi əmizdirəcəksən, peşmançılıq olacaq". Birdən uşaq əlindəki oyunaqları yavaşca yerə qoyub, gəlib düz babanın qarşısında dayandı. Gözlənilmədən təmiz rayon ləhcəsində: "Ay bava, mənim deyirsən?" - dedi. Kişi ilə arvadın qəfil gülüşü eyni anda elə gur səsləndi ki, uşaq çaşan kimi oldu. Kişi tez onun biləyindən tutub, özünə tərəf çəkdi, uşağı sinəsinə sıxdı. Uşaq sıxılmış, bir az da pisikmiş: "Nənəm anama söylənir?" - deyərək yavaşca soruşdu. Kişi arvadla tərəf şəhadət barmağı olmadığına görə, orta barmağını silkələdi: "Sən bunun anasına nə desən, bax özündən küs" - dedi. Arvad da: "Yox, onun anasına nə deyərək bilərəm, onun anası başı qulhuvallahıdır. Oğlum elə bilir "göy çat eləyəndə" gəlin göydən mələk kimi enib. Onun anasına heç kim, heç nə deyərək biləz". Nəvə nəvənin sözlərini daha heç dinləmədi də. Babanın sinəsinə sıxılıb: "Baba, axı sən niyə demirsən, niyə sənin barmağının ikisi yoxdu. O birisi əlini ver, ver, bax birində beş dənə, o birisində üç dənə var". Kişi

çənəsi ilə sinəsinə qısılan nəvənin başını oxşaya-oxşaya, gözücə səsinə kəsən arvad baxanda bildi ki, şəhərli qızından doğulan nəvənin təmiz kənd ləhcəsində dediyi sözlər arvadın hirsini suya döndərib.

Qaçqın qoca bunları xatırladı. Kəndir parçası əlində qalmışdı. Ovcunu sıxıb bir anlıq dayandı, sonra onu pencəyin yan cibinə qoydu.

Yadına salmaq istədi ki, gələndən sonra çörək yedi, ya yemədi. Daha heç nə istəmədi. Təmiz hava, ağacın altında, göy otun üstündə süfrə açmaq istəyirdi... Mətbəxə keçdi, xörək isidib yeməyə heç həvəsi gəlmədi, soyuduğunu açıb oradan bir kəsim pendir götürdü, çörəyin arasına



qoydu, meyvə-tərəvəz səbətindən bir pomidor götürüb su krantının altında yudu və elə mətbəxdə oturub bunları yedi. Bildirdi pomidor, özü demiş "mədəsi ilə yol getməyəcək". Amma belə başaldıqı yemək bəs idi onə. Yeyib qurtarandan sonra "Lənət şeytana, bu şəhərdə heç nə öz tamamını vermir də" - deyərək düşündü.

Şəhərdəki dostunu xatırladı. On beş yaş aralarında fərq vardı. Amma tələbəlikdə dost olmuşdular. Ayırı-ayrı ali məktəblərdə oxuyurdular, bir evdə kirayədə qalırdılar. Dost yox, böyük qardaş olmuşdu ona. Bu valideynləri vaxtsız rəhmətə getdiyindən, kiçik bacı - qardaşlarını saxlamaq üçün kəndə qayıtdı, o isə təhsilini davam etdirdi. Sonra təhsilin bütün mərhələlərini keçib, alim, universitet müəllimi oldu. Universitet müəllimi görəsən nələr düşünür bu haqda. Onunla söhbətə ehtiyac duyurdu, "amma onun işigücü çox olar, narahat etməyim" - deyərək fikrindən daşındı. Bununla belə uşağın fikrinə nə rəy verəcəyini bilmək marağı Qaçqın Qocanı pahatsız edirdi. "Azərbaycan üçün qara qızıl, Qarabağın qızıl açarı ola bilər". "Görəsən indi Məhərrəm neyinir?" Öz-özünə verdiyi bu sualın cavabını da özü düşündü: "Professor uşaq-muşaq deyil ki, o çox lazımlı işlərlə məşğuldur"

\* \* \*

Üzgün idi, çox üzgün idi. Bu qoyma işləri düzəldirdiyinə görə çox üzgün idi. Bu işə qocalığın təsdiqi kimi, qadından zövq almağın sonu kimi, fəal həyatına çəkilən bir sədd kimi baxırdı. Mənən əzilir, özü təskinlik verə bilmirdi. Həkim deyirdi ki, siz psixoloji maneəni aşma bilirsiniz. Özünüzü inandırmağınız ki, ağzı-

nızda cəmi iki dənə kötük diş olmaqdan, danışanda dil bayıra çıxmaqdan, yeməkdə çətinlik çəkməkdənsə, ordları batıq olmaqdan və nəhayət, mırıq dişlərə görə qoca səslə danışmaqdan bu işə öyrəşmək, onu sevmək, ona nicat yolu kimi baxmaq lazımdır, o isə öyrəşə bilmirdi. Bu vəziyyətlə barışmaq istəmədi. Taleyindən küsürdü, valideynlərini qınayırdı, vaxtında onu vitaminli, kalorili yedirtmədiklərinə görə. İşdəkiləri təqsirkar bilirdi, "ömrümüz çəkişmələrdə, mübahisələrdə çürüyür" - deyərək üzülürdü. Arvad-uşağı günahlandırır, onu çox əsəbiləşdirib, guya dişlərini tökdüklərinə görə. Bunları fikirləşib daha da gərginləşirdi.

Bu gün bir həqiqəti dərk etdi və haqqa boyun əydi. Buna tələbəsi, magistraturada oxuyan şalalə saçlı qız səbəb oldu. O qız ona elə heyranlıqla qulaq asırdı, elə məhəbbətlə baxırdı ki! Ağzının, gözlərinin, ürəyinin içindən xəbərsiz, qarşısında tək oturmuşdu. Magistratura tələbələri ya bir, ya iki, nadir hallarda üç nəfər olur. Bu tələbə tək tələbədir. Müəllimin mühazirəsindən dəyərli, gərəklisi hesab etdiyi hissələri tez notbukuna qeyd edir, yəni yumruqlanmış əlini çənəsinə dayayıraq qulaq asırdı.

Mühazirəsinə ara verdi. "Əslində magistratura səviyyəsində mühazirə dərsi də dialoq şəklində, qarşılıqlı müzakirə formasında olmalıdır" - deyərək qızı fəal olmağa çağırdı. Qız da, utancaq gülümsəndi: "Siz maraqlı danışsınız" - dedi. Müəllim dərsi jurnalda qeyd etdi. Həmin anlarda da fikirləşdi ki, hər şeyi bu qıza qurban vermək olardı. Adamın ağı yerindən elə oynaya bilirdi ki, hər şeyi bu qızın ayaqları altına atardı: ictimai nüfuz, ailə, arvadın incikliyi, oğlun-qızın töhməti, dost-tanışın tənəsi, qohumların danlaqları kəsməzdi insanın yolunu. Hər şeyi təzədən başlayıb, səhvsiz, mükəmməl bir ömür yaşamaq olardı, zövqlə, fezlə, hər şeyi dərk edərək. Amma Tanrı yerin, göyün, insanın sahibi - bu işləri nizamlayıb. Qoyma işlə, duzlaşmış sümüklərlə, belini çəkə-çəkə, ayağını sürüyə-sürüyə, artan təzyiqlə, zəifləyən gözlərlə, tökülən saçla yeni bir həyat başlamaq olmaz. Başladığın, yaşadığın həyatı səbirlə, şərrəflə, bacardığın müdrik şəkildə yekunlaşdırmaq lazımdır. Birdən üzünü tələbəyə tutdu:

- Səkkiz mühazirə, iki seminar dərsmiz var. Sizə qiymət neçə dənə yazılmalıdır?- soruşdu.

- Yarım illik müddətə iki qiymət olmalıdır, deyirlər. Dekan müavini bizə dedi ki, seminarı bir dənə olan fənlərin müəllimlərinə deyən bir dənə də mühazirədə qiymət yazsınlar. Bakalavrdan fərqli olaraq, magistraturada belə etmək olar.

-Onda sənə bu gün bir qiymət yazacaq, birini də sonuncu dərsi seminar keçirib, onda yazarıq- qələmi üçüncü xananın üzərində tutub:

-10 - dedi.

-9 bəsimdir. "10 bal yazmaq məsuliyyətlidir"- deyir müəllimlər. 10 həmin fəndən xüsusi qabiliyyəti və fəaliyyəti olanlara verilməlidir.